

Ковальова Т. І.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державної безпеки
факультету забезпечення державної безпеки
Київського інституту Національної гвардії України
(*м. Київ, Україна*)

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ВІЙСЬКОВІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Збройні конфлікти та їхній руйнівний вплив на людське суспільство стали тривожним нагадуванням про необхідність утвердження міжнародно-правових механізмів для захисту прав людини. Військова злочинність, що викликає страждання, руйнує інституції та порушує міжнародний порядок, залишається головним викликом ХХІ століття. Сучасні збройні конфлікти ставлять перед міжнародним співтовариством нові виклики: недержавні збройні формування, кібервійна, тероризм. Необхідно постійно адаптувати міжнародно-правові стандарти до нових реалій, посилювати міжнародне співробітництво, підвищувати обізнаність про міжнародне гуманітарне право (МГП).

Військові злочини являють собою серйозне порушення МГП та прав людини, завдаючи непоправної шкоди жертвам збройних конфліктів та підриваючи основи міжнародного правопорядку. Запобігання та протидія військовій злочинності є одним з пріоритетних завдань міжнародного співтовариства. Україна, як держава, що зазнала збройної агресії, має особливий інтерес до розвитку та зміцнення міжнародно-правових механізмів у цій сфері. Міжнародне співтовариство розробило низку стандартів, спрямованих на запобігання та протидію військовій злочинності, які включають в себе як норми МГП, так і міжнародного кримінального права.

Міжнародне гуманітарне право, також відоме як право збройних конфліктів, є галуззю міжнародного права, що регулює ведення воєнних дій та захищає жертв збройних конфліктів. Основними джерелами МГП є: Женевські конвенції 1949 року [1] та Додаткові протоколи до них, які визначають правила поведіння з комбатантами, військовополоненими та цивільним населенням під час збройних конфліктів; Гаазька конвенція про закони і звичаї суходільної війни 1907 р.; Гаазька конвенція про встановлення підводних мін, що автоматично вибухають від дотику 1907 р. [2].

Ключові принципи міжнародного гуманітарного права:

- принцип гуманізму – забороняє завдавати зайвих страждань та збитків.
- принцип розрізнення – вимагає розрізнити комбатантів та цивільне населення, а також військові об'єкти та цивільні об'єкти.
- принцип пропорційності – забороняє атаки, які можуть спричинити надмірні втрати серед цивільного населення або шкоду цивільним об'єктам.
- принцип військової необхідності – дозволяє застосовувати силу лише в разі військової необхідності та для досягнення визначених військових цілей.

Дмитрієв А. І. та Муравйов В. І., виходячи з того, що міжнародне гуманітарне право регулює відносини з приводу захисту прав людини не тільки у військовий, але і мирний час, виділяють кілька груп галузевих принципів: необхідність і гуманність, принципи «права Гааги» і «права Женеви», обмежень стосовно учасників бойових дій, об'єктів бойових дій і засобів бойових дій, принципи ставлення до жертв збройних конфліктів, принципи захисту прав людини в період збройних конфліктів і в мирний час, принципи, властиві правам людини [3, с. 356, 376-386, 618-627].

Міжнародне гуманітарне право та міжнародне кримінальне право є ключовими інструментами у боротьбі з військовими злочинами. Вони встановлюють чіткі правила ведення війни, захищають жертв збройних конфліктів та передбачають відповідальність за порушення цих норм. Міжнародне кримінальне право (МКП) встановлює індивідуальну кримінальну відповідальність за найтяжчі міжнародні злочини, включаючи воєнні злочини.

Воєнні злочини – це серйозні порушення МГП, вчинені під час збройних конфліктів. До них належать: навмисне вбивство або завдання тяжких тілесних ушкоджень цивільним особам, катування або нелюдське поводження, взяття заручників, незаконне депортування або переміщення цивільного населення, напади на цивільні об'єкти, використання заборонених видів зброї, запобігання та протидія військовій злочинності.

Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями, зокрема ООН, ОБСЄ та МКС, для документування військових злочинів і забезпечення відповідальності винних. Важливим інструментом стала діяльність Офісу Генерального прокурора, який разом із міжнародними партнерами займається розслідуванням злочинів.

Міжнародно-правові стандарти передбачають низку заходів для запобігання та протидії військовій злочинності: розробка та впровадження національного законодавства (Україна зобов'язана включити норми МГП та МКП до свого національного законодавства, та забезпечити їх ефективне застосування), розслідування та покарання за воєнні злочини, міжнародне співробітництво.

Міжнародно-правові стандарти запобігання та протидії військовій злочинності є важливим інструментом захисту жертв збройних конфліктів та забезпечення міжнародного правопорядку. Ефективне застосування цих стандартів вимагає зусиль як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Отже, аналізуючі міжнародно-правові стандарти протидії військовій злочинності як інструменти захисту осноположних прав людини, забезпечення справедливості та підтримки світового порядку можна виділити кілька ключових аспектів їхнього впливу та значення:

1. Гуманізація збройних конфліктів:

- Заборона на застосування зброї, яка спричиняє надмірні страждання або має невибіркову дію.
- Захист цивільного населення та об'єктів, заборона на напади на них.
- Захист культурних цінностей та об'єктів, необхідних для виживання цивільного населення.

- Заборона на використання голоду серед цивільного населення як методу ведення війни.

2. Індивідуальна кримінальна відповідальність:

- Притягнення до відповідальності не лише держав, а й окремих осіб за воєнні злочини.

- Заборона на амністію для осіб, винних у тяжких порушеннях МГП.

- Створення міжнародних трибуналів та Міжнародного кримінального суду для розслідування та покарання воєнних злочинців.

3. Захист жертв збройних конфліктів:

- Надання медичної допомоги пораненим та хворим.

- Захист військовополонених, забезпечення гуманного поводження з ними.

- Захист цивільних осіб, які опинилися під владою ворожої сторони.

- Пошук зниклих безвісти.

4. Відновлення миру та справедливості:

- Покарання воєнних злочинців сприяє відновленню справедливості та запобіганню повторенню злочинів.

- Міжнародно-правові механізми протидії військовій злочинності сприяють примиренню та відновленню миру.

5. Розвиток міжнародного права:

- Постійний розвиток та адаптація норм МГП до нових викликів.

- Кодифікація звичаєвих норм МГП.

- Розширення юрисдикції міжнародних судів.

З викладеного вище нами вбачається, що притягнення росіян до відповідальності за вчинені воєнні злочини на території України є складним і серйозним викликом. Встановлення чіткої політики кримінального переслідування, посилена координація слідства та спеціалізована підготовка слідчих є важливими кроками на шляху досягнення справедливості.

Військові злочини, як грубі порушення міжнародного гуманітарного права та прав людини, завдають непоправної шкоди жертвам збройних конфліктів та підривають основи міжнародного правопорядку. Запобігання та протидія цій злочинності є одним з пріоритетних завдань міжнародного співтовариства, особливо для України, яка стала жертвою збройної агресії.

Для ефективної протидії військовій злочинності необхідні спільні зусилля держав на національному та міжнародному рівнях. Це включає в себе впровадження норм міжнародного права у національне законодавство, розслідування та покарання воєнних злочинів, міжнародне співробітництво у сфері обміну інформацією та видачі злочинців.

Міжнародно-правові стандарти протидії військовій злочинності відіграють важливу роль у захисті основоположних прав людини, забезпеченні справедливості та підтримці світового порядку. Вони сприяють гуманізації збройних конфліктів, встановлюють індивідуальну кримінальну відповідальність за воєнні злочини, захищають жертв збройних конфліктів та сприяють відновленню миру.

Подальший розвиток міжнародного права у цій сфері має бути спрямований на адаптацію норм до нових викликів, таких як недержавні збройні формування, кібервійна та тероризм, а також на посилення міжнародного співробітництва та підвищення обізнаності про міжнародне гуманітарне право.

Список використаних джерел:

1. Женевська Конвенція про захист цивільного населення під час війни : прийнята 12 серп. 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/card/995_153 (дата звернення: 21.01.2025).

2. Гаазькі конвенції про закони та звичаї війни 1899 і 1907 / П.Д. Біленчук, В.М. Кочетков, В.Б. Міщенко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: <https://esu.com.ua/article-27901>

3. Дмитрієв А. І., Муравйов В. І. Міжнародне публічне право: навчальний посібник / Відп. редактори Ю. С.Шемшученко, Л. В. Губерський. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 640 с.